

ИНСАН ДЭЈАГЭТИНИ УЧА ТУТМАЛЫ

ИНСАН табиятын бир парчасыдыр. Буна көрө да оуну варлыгында табиятын бүтүн сөртлүк өз зорифулюгун, көзөңлүк өз герибеликтерин, төздөлү өнүш-юхушларын мушайнда өтмөк мүмкүндүгү. Күчү, гүдрөтү өлчүсү, сөзө кэлмәзи, жери дүшөндө чыңинде даглары сахлажан, гејри-ади мәрүмијетлөрө дөзөн инсан бө'зөн бир чичөк гөдөр көвөрөк олур; бир сөздөн сыныр, сојуг бир бахышдан өз дүңөсүн итири. Јерин мин-инн сирийн ачан, тарихларын миллион иллих тосуну алаң, јүзмөртөбәзи еселер учалдан, јер алтынча шөһөрлөр салан, Аја, улдуз эд-атан, зөрөңнин минде бири илө јанашы һөһөңк галктикалары өрөнөн табият идарө өтмөк саһа-синде һәр күн тәзә-тәзө мө'чүзөлөр кәстөрөн инсан бө'зөн нефсини, еһтирасларыны идарө едө билмир. Дүңянын ағасы өз таманын, өз әкөзө вәрәшлеринин гүлүнә дөнүр; ағы илө јох, көр, өһич инстинктлөрө јашајыр. Ахырда да инсангындан чыһыр!

Бу көр өһтираслардан бири дө ичкиә әлудәлө, мөјәнәлар әсири олмагдыр. Ичкинин һө гөдөр өмүр јәрәмчыг гердыгыны, әкилөлөр дөһтидигыны, күчүл өллөри шидән, ағыллы бејинләри дүшүномкөдән гојдугуну һәммысы јакшы билкири. Нәр дөфө дө аргы илө дүшүнүрү ки, белә олмаја да биләрдә: һәмнин адамлар дө өз әди, әслиндә исе гејри-ади олан инсан һәјетларыны јашәја биләрдиләр! Нәр дөфө дө фикрләшири ки, није бир күчүл өл тапылмәјиб онларын голудан тутуб сөләсүн, учурумдан әраласын, фәқиәдән узгалашдырсын.

«Сөрөшлүгү өз алкоглизми арадан галдырма» тәдбирләри һәгында» Сов.ИКП МК-нын гарары арзуладегымыз һәмни күчүл өлө бөзәјыр. Лакин бу гүдрөтлї өл төк-төк адамларын јох, учурума јуарланларын һәммысынын голудан бирдән јәһышыб; һөзәрәтин зәифлијиндән истифәдә едерәк өһләгыммызын, һәјәт тәрзиминин зиддинә көдән түфәйлөләрө чөмијәт, хаһг, Вөтөн гершысында-

кы борчиларыны — јөһни инсанлыг борчиларыны хатырладыб.

Бу күнлөр алкоглизм өз оһа гаршы мүбаризө барөдө чох данышылыр. Фөһләдән башламыш зиялија гөдөр һәмни мүһүм партија сәвидинин гөбул едилмәси сөбәб-ләри кез өнүнә хөтири өз герарын бө'зиләринә сон дөрөчө сөрт жөруән гадағаларына, көскинијинә һәгг газандырдыр.

Нәрдән асама өлө келәтүр ки, алкоглизм өлөјинә мүбаризө зөрүрәти башга јерлөрдө олдуғуна нисбәтән Азәрбәјчандә әз Дүјүлү — күчәлөрдө көпли адамлар раст көлмирик, сөһрөдән ахшама мөјәнәлар арасында долашан адамлар әздыр өз с. Белә дејирләр... Лакин дөриндән дүшүндәдө көрүрү ки, бу, јәләнчү тәсләндир. Дөдә-бәбәларымыз ичән олмаһалар да, биздә бу хөстәлија тутулларынн сајы ниқбөтән аһса да, нәр һалда бу белә көк атыб јәһылгырды. Елө районларымыз вардыр ки, отузгырх ил өвәл сүдрөләрә араг гојмаг гөһәһәт сајыгырды, лакин сон вахтлар ордада сатыш плаңы үзә бир нечө ил соһранын да ички лаңыны ичирдиләр. Буну өзләри дә өтираф едилрәр, бө'зиләри гаҗы илө, бө'зиләри дө бөлкө кизли бир «фөрхәлә»

Јенилик, һәммишә олдуғу киими, мөјәјән захирети чәтинликләр дө терәдир; иллөр узуну инсанларын бөјиндә көк атымыш төсәвүрлери, әдәт-өһнө киими гөбул олунмуз бө'зи мөчлис вә мәрсимләри бирдән-бирә унутдурмаг, әредән көртүрәк асон иш дејил. Истәр-истәмәз бө'зи суаллар да чаваб вермәк ләзым көлр; бөс тојлар, бөс шөһлик мөчлис-ләримиз нечө өләчәг? Догрусу, белә сөһбәт-ләрдә мөним јәдәма һәммишә бизим көнд тојлар, көнд мөчлисәри дүшүр. Ушаглыг хәтирәләринин ширинлији бир јәна, һөгигәт өз јериндә галыр. Азәрбәјчанын бир чох учғар даг көнд-ләриндә, о чүмләдән бизим Јәрдымы көнд-ләриндә инди дө тој мөчлисәринин «соху ичкисиз кечир. Амма ким дејә биләр ки, һәмнин тојларда шөһлик, ел-оба,

гоһум-гардаш сөвинчи, чәл-чагыр арагын су јеринә ахдыгы мөчлисәрдән аз олу? Тојларымызда јакын вахтларә гөдөр јашәјән мөјдән ојунларыны — хаһг театрларыны, кечә сөһрө-рөдөк давам едән ашыг мөчлисәрини, көнд чәванларынын гара зурна һарәјиндә чыдыра чык-маларыны хатырлајыр.

Сөвинч, фәрәһ үрөкдөн көлрсе, оһа алаве бир хумарлы ганады тәкылмасә да олар! Әкәр үрөкдә шәддль һисси јохса, инсан өзүнү нејинис тә'сир илө, зор-ла шөһләндирсе — бу шөһлик өтәрдир өз һәммишә сону гәмә, јалғызлыга, үрөкдә бошу-ға баҗдыр.

Әтираф едәк ки, ички боллуғу бө'зән мөчлисәримиздә, тојларымызда сөз боллуғуна, ләззымсыз, төмәнишә төриф боллуғуна, һәјкүјә, һәтте бош мүбаһи-сөләрә, дөвә-дәлаша, ичкилик чөврилир. Башкар думанлаңны, бөјлө кәлинин дө, гонагларын да етнин төкөн, аилә гурмаг гөдөр чидди бир өмүр-күн һадисесинә һөч бир дәһли олмајән көрөксиз сөһбәтләр, арамысыз рагс јорду-јордулары өтә-анзын интизарла көзләндиклери бир мөчлисә ачылыг гатыр, көкә салыр.

Буна көрө дө бүтүн мөчлисәримизди тој шөһликләрини, јәлнчы ичкијә бағламаг күлүнч бир шидир.

Тәәсүф ки, араг шүшөләри әдәтләримиздә ки бир чох көзәлликләләрдә аддым-аддым вүрүб сырадан чыхарып. Мосолән, елдә «ширин илмә» киими жөзөл бир әдәт вәрдыр. Ечкинчиг кедиб рәзильг алаңдән сонра ширин ичирләр, ширин-ширин дө дуруб кедирләр. Тәәсүф ки, инди бу шириндән сонра сүфрәјә ачы араглар дүзүлүр. Бир-бирини һәлә әрдирдән таным-јән ки аилә гоһумлуғуну башлаңгычындан көли-шижкәзәл сөзләрө, сәлгылгәра киршир.

Бу, јакынларда јолдашларымыздан бир бө'зи аран районларын дө раст кәлдији өбәчөр бир һадисәдән даншы-мышды. Тој ахшамы дүкән иччилери, тојхананын јанында, ја аһа аралында ички сәтирлар.

ЈАЗЫЧЫНЫН ГЕЈДЛӨРИ

Һөч нө һәрәһәт өтимир вә бу чүр әдиләрини әиләдә вәрдиң тәрбијәдә идарәдә көрдү-ју ишә дө, јүрд тәәсүбү чөкмөјинә дө үрәжимиздә шубһә бәш галдырар. Тәәсүф ки, биз бир чох рајон өз кәндими-зин мөдәни һәјәтины истәтилләк сәвидә гура билмирик. Ахшәм дуһөн киими көнди сүкут бүрү-јүр, мөдәнијәт өвләрини галысчында қыбыл; идман сәрәјә јох, кифүл вә ја кинотеатр ишлә-мир, рагс, ојун-өјләнкә јери јох, ләкин бирчө јер вәр ки, ишылгыр пар-пар јаныр вә узғәдән аһама әкәл-кәл» дејир. Бу да јәмәкханадыр. Гојунлар кәслир, кәбәб бишир, араг сүзүлүр, саҗлылар узаныр... Вахт да ки, кедир. Әмүр дө көзәмәјир! Бәс көрөсөн бу јерин, бу јүрдүн абәдлығы, мөдәни һәјәтинын чәланмәси илө киими мөшгул оламаг? Оғул-ушаг белә әтадән нө өирәнәмәк?

Һөч ким тојун, шөһли-гин, истираһәтин, дост мөчлисиндә вөхтыны чох кечирмөјин әлөјинә дөшл. Лакин һәр шөһ-тин әндәзəsi вәр. Ејни әдиләрини ејни јерлөрдә сәатларла узанән мөчлисәрини дәфәләрлә кәрәшүр. Пјәләниш ичкишлары булаглар үстүндә, әјәтләрә сүдә, гарын-гарына вәрб сөһрөдән ахшама нечә шүшө арагы «нуш өләди-ләримиз» көрәндә, доғ-руссу, чәнларынын гөд-рини билмәдиkläринә көрө онларә јазыгын көлр. Тәәсүф ки, бө'зи чәванлар да онларәдән көри галмырлар.

Идманла, сәһәһәтлә, мүталине илө мөшгул ол-маг, өз сәлғәллығыны, физики дөзүм вә көзө-лдијини әртырмаг өвөзи-на асудә вахтларыны јалпыз столларә бағла-јанлар сәјсыз-һесабызсыз-дыр. Бир отурума һәрә бөш адамын хөрөјини јејир, ички мөчлисәри чәвалыг төрәвәтини, сәрләмәлгә кезүмүз көр-көрө алыб әпарыр.

Бө'зән бир көндө бирчө јердә дө өз өј-ләнчә, нө мөдәни төд-бир, нө идман јаршыы көнчириләдији, китаб-әкәндән күнләрә ачыл-мәдғы һалдә јәмәкханәлар өзгәнчәдән долу олур. Белә төсәвүр јарырыр ки, бу адамларә јәмәк-ичмөкдән, гарына гуллуғ өтмөкдән башга

Республикамызын мүх-талиф јерлериндә бир-бириндән көзәл ресто-ранларә раст кәлө бил-кери. Уһими көрүнү-шүндә дө, ичәрсиндә дө мө'мар дүшүнчәсини сәхавәти, тикниети усталарынын чидди-һәдди дүјулан бу билнарә истәр-истәмәз мөзман-ханаларла, китабханаларла, һәтте мәктәпләри-

кыз, ушаг бөчәларымыз, музейләримиз вә һөһәјәт, тарихи әбида-ләримизлә тутушдурур-сэн. Дүшүнүрсән ки, кәш бу «газәнч мәна-ләринә» олан дигитини јарысы тәһсил, торбија, мөдәнијәт оцагларына вәрлөјди...

Ахы, хагын өз бөјүк «газәнч» онун торпа-гы, бу торпаг үстүндә сабаһ јашәмаг өвләдлә-рыдыр. Белә өлән һәлдә мағазә, рөсторан ки-ми јерләрә бу хүсуси «гајыкшылик» һәрәдән кәләр!

Ичкијә әлудәлијин һөтичәләрини ағры-ағры аиләларын тиксалында көрүшөм. Бир чәван әр-әрәдә таныгырам. Ич-мәјәндә сәкит, мөһри-бән адамлардыр. Лакин өлө ки, дилләринә бир стөкән «Ағдам» чахыры дөјдә, бүтүн гоншулар, бүтүн бина тамашаларына дурур вә бу тамашә бө'зән кечө сөһрөдөк һөч кимә јөтмаг имканы вәрмир. Ики күндән бир гоншуларын галысыны титрөк ушаг әлләри дөјур: «Аһам хаһиш өлд-ди ки, үч манат борч вәр-рескиниз...» Аһ өзә хә-һич өләмәкдән, јордулүб, инди дө гоншу галпы-ларына көрлө, көзәл ушаг-ларыны көндирир, һәр дөфә дө ушагларын сө-синдәки титрәји, үзлә-риндәки мө'сүмлүг кез-ләрини јашардыр. Көрөк нечә бир учурумун ди-кбинә јуарлансан, виң-дәнын нө дөрәчәдә итирсән ки, өз күл бә-лаларыны беләчә галпы-ларә салсан, һәр дөфә о ушагларын шүшө илө јүкленби мөғзәјә кәт-дикләрини көрәндә ич-кинин инсансы салдыгы ләјгәгәтсизлик кирдәбы-нын дөһстәларын даһә әјдән дүјурәм.

Бүтүн бу дејиләиләр көстөрир ки, сәрхөшлүгә вә алкоглизмә гаршы партија вә һөкүмәтин сәрт вә барышмәз гаршы өслиндә, инсан ону јәгәтин учалдан, ону физики вә мө'һви кө-зәллијә, јарәдчы өкә-зәл сәсләјән, чох қидмә, вахтындә гөбул олунмуз вә бу мһүм сөнәдди вә бу сөнәд өләкәмизин ичти-ман вә мө'һви һәјәтиндә дөјүк рол ојнаја-чагдыр.

Сәбир РҮСТӨМХАНЛЫ.